

Veerkracht en ondermijning in tijden van corona

Interview met Hans Boutellier, bijzonder hoogleraar VU Amsterdam

Hans Boutellier, ook bekend van het essay 'Weerbare wijken tegen ondermijning, is werkzaam bij het Verwey – Jonker Instituut en bijzonder hoogleraar Polariserend en Veerkracht aan de VU. Hans Boutellier was lid van de Tijdelijke Werkgroep Sociale Impact en adviseerde het Kabinet over de sociale gevolgen van de coronacrisis. In dit advies wordt onder andere ingegaan op kwetsbare groepen, maar ook op de veerkracht in de maatschappij. Het RIEC stelde hem een aantal vragen over maatschappelijke veerkracht in relatie tot corona en ondermijning.

Waarom besloten jullie te kijken naar maatschappelijke veerkracht in tijden van corona?

Boutellier: 'In veel disciplines is het mode om naar veerkracht te kijken, maar dat is ook met een reden. In een veerkrachtig systeem, in dit geval de Nederlandse samenleving, zijn in tijden van crisis drie fases te onderscheiden: incasseren, herstellen en verbeteren. De veerkracht van de Nederlandse samenleving bleek in de eerste fase van de coronacrisis groot. Er was bovendien sprake van een hoge mate van individuele zelfredzaamheid. Zorgvragen kwamen bijvoorbeeld niet altijd door, maar burgers bleken deze voor een deel zelf op te kunnen lossen. Ook zijn er initiatieven voor onderlinge hulp opgezet. Denk aan de horecaondernemers die met elkaar om de tafel gingen zitten om te bedenken hoe ze het beste met de situatie om konden gaan. Nederland heeft als voordeel dat het een ontzettend goed georganiseerd land is. Dat is soms nadelig als je kijkt naar bureaucraties en over professionalisering, maar tijdens crises kunnen de netwerken goed benut worden.

Waarom is het belangrijk dat ook veiligheidspartners kijken naar veerkracht in de maatschappij?

Kijken naar veerkracht vraagt om een andere benadering dan men gewend is als het gaat om veiligheid. Men richt zich vooral op risicoanalyses en het bedwingen van crisissituaties. Maar vanuit het concept veerkracht kijk je naar het gehele systeem.

Welke ontwikkelingen worden zichtbaar als je kijkt naar ondermijning en de coronacrisis?

Ten eerste versterkt de coronacrisis de problemen van **kwetsbare groepen**. De mensen die niet deugen gaan gewoon door met hun criminele activiteiten. De grote drugsindustrie draait gewoon door. Er komen nu nieuwe kwetsbare groepen bij en daarbij ontstaan nieuwe processen voor rekrutering van facilitators. Criminelen zullen ook panden opkopen bij faillissementen of proberen ondernemers die het water aan de lippen staat, voor hun karretje te spannen. Vermoedelijk gaan we effecten zien in de vastgoedsector, het midden- en kleinbedrijf en de detailhandel. Het is vooral van belang dat gemeenten goed zicht op deze ontwikkelingen houden en er bovenop blijven zitten.

Ten tweede is er het belang van **lokale coalities**. Ook vanuit de aanpak van ondermijning is het belangrijk dat veiligheidspartners aansluiting zoeken bij lokale coalities. Denk hierbij aan sociale netwerken zoals winkeliersverenigingen en brancheverenigingen, maar

ook bijvoorbeeld het horecaoverleg van de gemeente. Allereerst om te kunnen meedoen en een relatie te leggen met de positieve aanpakken vanuit het sociaal domein en de zorg. Deze aanpakken bevorderen dat mensen het beste uit zichzelf halen, terwijl je vanuit veiligheidsperspectief juist probeert negatieve ontwikkelingen tegen te gaan. De veiligheidswereld blijft vaak op zichzelf staan. Lokale samenwerkingsverbanden zijn heel geschikt om de aansluiting te zoeken met het sociaal domein en de zorg.

Als derde thema noemt Boutellier de **toename van sociale spanningen**.

Boutellier: 'Hier krijg je misschien niet direct mee te maken als je naar de aanpak van ondermijning kijkt, maar het is een ontwikkeling die zeker gaande is en de achtergrond vormt waartegen ondermijning zich afspeelt. Mensen raken gefrustreerd, er is sprake van een **nieuwe politisering van de samenleving**. Er leven vragen als, 'wie gaat er betalen voor de crisis' en 'waar gaan de echte slachtoffers vallen'? De ongelijkheid was al groot voor corona. Maar de strijd gaat naar mijn verwachting toenemen; ideologische strijd. Politisering is niet per se negatief. Crises zijn een moment van bezinning, en rond de vragen die dat oproept ontstaat politieke discussie. Dat zie je bijvoorbeeld rond het milieu en Black Lives Matter. Men wil niet terug naar de situatie voor corona. En dan zijn er nog de vijand gedreven populistische groepen. Deze hebben over corona geen verhaal en zwabberen alle kanten op. Ze gedragen zich in zekere zin als een kat in het nauw. Corona is een onduidelijke vijand, maar geen vijand zoals ze die het liefste willen hebben. Maar er ontstaan wel anti-overheids-sentimenten en complottheorieën over wie er achter het virus zou zitten.

Hoe kunnen gemeenten het begrip veerkracht toepassen in de aanpak van ondermijning?

Een crisis is een stresstest van het systeem. Zo werd door de coronacrisis duidelijk dat de capaciteit in de zorg te kort schiet. Veerkracht gaat over de kwaliteit van een systeem. Het proces van herstel kan het lerend vermogen van dat systeem vergroten. Je kunt ook op deze manier naar het veiligheidsperspectief kijken, nu we in de herstelfase zitten. Dit kan om grote dingen gaan, maar ook op lokaal niveau spelen. Hebben we bijvoorbeeld voldoende zicht op de ontwikkelingen in de vastgoedsector? In het kijken naar het systeem is het wel van belang om focus te hebben. Je kijkt bijvoorbeeld naar één branche, bijvoorbeeld de autoverhuur, en gaat daar helemaal doorheen. Als je naar alles tegelijk kijkt, zie je daardoor niks. Ondermijning is een mobiliserend begrip, het heeft heel veel gedaan in de veiligheidswereld, maar het nadeel is dat het ook verlamd kan werken omdat het te weinig specifiek is. Het is beter je projectmatig te richten op kwetsbare sectoren, branches, groepen of wijken. Het kan bijvoorbeeld om een straat gaan of om een jongerengroep. Het is belangrijk dat de gemeente, maar ook het RIEC, de ontwikkelingen monitort. Waar ontstaan nieuwe kwetsbare groepen, welke negatieve én positieve ontwikkelingen zie je – en hoe kunnen we daar samen met de relevante partijen een antwoord op vinden? Zorg dat je de ontwikkelingen in beeld hebt.